

**Інженерна підготовка майбутніх учителів трудового навчання у ВНЗ:
реалії та перспективи**

У статті обґрунтовано необхідність удосконалення інженерної підготовки майбутніх учителів трудового навчання, що викликане формуванням умінь адаптуватись до змін у галузі техніки і технології виробництва, творчо виконувати професійні завдання. Зазначено, що інженерна підготовка дає змогу майбутнім фахівцям орієнтуватися в загальних закономірностях будови і застосування техніки, пізнати історію та перспективні шляхи її подальшого розвитку. Констатовано, що донині існує тенденція викладати інженерні дисципліни за зразком вищих технічних навчальних закладів, хоч мета і завдання їх опанування докорінно відрізняється від тих, що мають реалізувати майбутні інженери. Підкреслено необхідність взаємозв'язку інженерної підготовки вчителів з методичною і загальнопедагогічною підготовкою, оскільки вони мають бути спроможними перетворювати отримані у ВНЗ інженерні знання для передавання їх учням. Цілісна педагогічна діяльність учителя трудового навчання втілює три основні, тісно взаємопов'язані аспекти: педагогічний, психологічний і технічний (або інженерний). Одним із шляхів оптимізації інженерної підготовки фахівців виокремлено використання історичного навчального матеріалу та запропоновано можливості його опанування в ході викладання технічних дисциплін. Піднято питання про підготовку вчителя, який би не тільки був наділений знаннями з психолого-педагогічних наук та своєї спеціальності, але й глибоко усвідомлював сутність педагогічної творчості, мав якості вчителя-дослідника, чітко уявляв процес формування технічного мислення в результаті засвоєння і застосування інженерних знань, умінь і навичок.

Зазначено, що за родом своєї діяльності вчитель трудового навчання має не лише передавати свої знання та вміння школярам (хоч для цього не менш потрібна технічна грамотність), але й забезпечувати матеріально-технічну базу шкільних майстерень необхідним устаткуванням і пристроями. Нині актуалізовані інженерні знання та вміння у зв'язку із залученням учнів до суспільно корисної праці та проектної діяльності. Удосконалення інженерної підготовки майбутніх учителів трудового навчання у ВНЗ має бути спрямоване на реалізацію загальноосвітніх завдань освітньої галузі «Технології».

Ключові слова: *вчитель трудового навчання, інженерна підготовка, техніка, технології, виробництво.*

Постановка проблеми у загальному вигляді... Ринкові відносини в нашому суспільстві кардинально змінюють характер і мету праці – зростає її інтенсивність, напруженість, підвищуються вимоги до професіоналізму, витривалості й відповідальності працівника, суттєво збільшується частка інтелектуальної праці. У сучасних умовах людини повинна демонструвати високий рівень володіння професійними функціями, вміння адаптуватися до змін у галузі техніки і технології виробництва, творчо виконувати професійні завдання, виявляти готовність до проектної діяльності, володіти науково-дослідницьким апаратом, уміти обрати правильні рішення.

За ринкової економіки фахівцеві необхідно не тільки постійно вдосконалювати свої професійні вміння та навички, але й бути психологічно мобільним і готовим до зміни професійної діяльності, демонструвати при цьому здатність до самореалізації в інших сферах. Як засвідчує світовий досвід, через швидкі зміни технологій за час продуктивного життя людина змушена кілька разів змінювати професію. Звідси випливає висновок, що перед початком самостійної трудової діяльності кожен індивід повинен отримати широкий кругозір, ознайомитися з різними видами перетворювальної діяльності, оцінити власні можливості й обрати напрям майбутньої професії.

Такі соціально-технологічні перспективи детермінують необхідність пошуку закладами освіти нових підходів до організації трудового навчання молоді української генерації ХХІ ст., що вможливили б її підготовку до майбутньої трудової діяльності в нових суспільно-економічних умовах, оптимізували виховання й розвиток ініціативної, творчої особистості, її самовизначення та самореалізацію в професійному зростанні.

Аналіз досліджень і публікацій... Підґрунтя сучасного етапу розвитку трудового навчання в Україні сформоване вченими-педагогами В.Мадзігоном, В.Сидоренком, Г.Терещуком, Д.Тхоржевським, що логічно втілене в змісті освітньої галузі «Технології», включеної до Державного стандарту базової і повної середньої освіти [1].

Особливості інженерної підготовки в системі педагогічної освіти вивчали М.Корець, В.Сидоренко, В.Стещенко, Ю.Хотунцев та ін. Водночас на часі є нагальне вирішення суперечності між потребою суспільства у формуванні особистості, здатної активно й творчо долучатися до продуктивної діяльності в галузі матеріального виробництва, та недостатньою кількістю професійно підготовлених учителів трудового навчання, які можуть ефективно реалізувати цю мету в загальноосвітньому навчальному закладі.

Формулювання цілей статті... **Метою статті** є обґрунтування шляхів оптимізації інженерної підготовки майбутніх учителів трудового навчання у вищому педагогічному навчальному закладі.

Виклад основного матеріалу... Вимоги сьогодення, завдання загальноосвітніх навчальних закладів актуалізували потребу перегляду та подальшого вдосконалення інженерної підготовки майбутніх учителів трудового навчання з позицій системності й інтеграції знань.

Навчальний матеріал інженерних дисциплін має бути логічно пов'язаний із загальнонауковими дисциплінами та містити ретельно відібрані елементи технічних знань. Заслугує на увагу думка про наукове осмислення оптимального шляху органічного поєднання природничо-математичних і професійно-практичних дисциплін, починаючи з перших курсів. Це продиктоване тим, що студенти молодших курсів, опановуючи основи природничо-математичних наук, недостатньо уявляють собі можливості їх застосування під час вивчення інших дисциплін, розв'язання виробничо-педагогічних завдань у майбутній професійній діяльності [2].

Наприклад, знання математики чи фізики, набуті поза зв'язком із конкретними сферами їх застосування, швидко втрачаються і не можуть бути використані майбутнім учителем трудового навчання для виконання завдань прикладного спрямування. Важливу роль відіграє послідовність опанування знань студентами, оскільки це сприяє їх ефективному використанню в ході розв'язання теоретичних і практичних завдань трудової діяльності.

Інженерна підготовка дає змогу майбутнім учителям трудового навчання орієнтуватися в загальних закономірностях будови й застосування техніки, пізнати історію та перспективні шляхи її подальшого розвитку. Без цих знань не може бути кваліфікованого вчителя, здатного реалізувати завдання трудового навчання та виховання учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

Водночас потребує ретельної уваги внутрішнє протиріччя системи освіти, що впливає на всі аспекти діяльності вищої освіти. Як відомо, виробництво та наука постійно розвиваються, тому вища професійна освіта має враховувати вимоги виробництва, а також повинна бути спрямована на перспективу. З іншого боку, існують труднощі зі швидким корегуванням навчальних програм підготовки фахівців.

Технічне переоснащення виробництва, упровадження нової техніки та нових технологій вимагають належної підготовки робітничих кадрів, швидкої адаптації працівників виробничої сфери до нових умов праці, готовності до зміни сфери професійної діяльності. Високий рівень науково-теоретичної підготовки стає необхідною й органічною частиною професійної підготовки спеціалістів, підвалини якої закладають у школі під час опанування основ наук, насамперед у процесі трудового навчання та виховання учнів. Відповідальність за реалізацію цього процесу покладена на вчителя трудового навчання.

Знання, які отримують студенти в ході навчання, закріплюють шляхом формування вмінь і навичок, лише після цього вони стають дієвими. Навчити може тільки той учитель, який сам добре володіє знаннями, має необхідний комплекс умінь і навичок. Саме це спонукає в процесі підготовки майбутніх фахівців до постійної активізації пізнавальної діяльності студентів у педагогічному вищому навчальному закладі, для міцного закріплення знань на основі розвитку практичних умінь і навичок.

Важливе завдання вчителя трудового навчання – не тільки навчити учнів того, що знає і вміє він сам, але й створити підґрунтя для подальшого вдосконалення знань та вмінь. Інженерна підготовка необхідна вчителю для організації процесу навчання з основ техніки, трудового навчання й виховання учнів, для формування в них загальноотрудових навичок, умінь грамотного використання обладнання та інструментів.

Попри безапеляційні здобутки в досвіді інженерної підготовки вчителів трудового навчання, усе ж наявні певні недоліки в її структурі та змісті. Донині існує тенденція викладати інженерні дисципліни за зразком вищих технічних навчальних закладів, хоч мета й завдання їх опанування докорінно відрізняється від тих, що мають реалізувати майбутні інженери.

Становить сумніви доцільність зарахування до циклу машинознавчих дисциплін теоретичної механіки, теорії механізмів та машин, опору матеріалів і деталей машин. Ця низка предметів утворює цикл загальнотехнічних дисциплін, нами обґрунтована доречність їх інтеграції в курсі «Технічна механіка» [3].

Цикл навчальних дисциплін з основ виробництва і виробництва та обробки конструкційних матеріалів у більшості вищих навчальних закладів викладають в автономному вигляді, що передбачає опанування матеріалознавства, технології виробництва конструкційних матеріалів, стандартизації, управління якістю і сертифікації, обробки конструкційних матеріалів тощо. Розроблену програму інтегрованого курсу з основ виробництва не можна вважати досконалою, оскільки в ній не дотримано логіки об'єднання навчального матеріалу, а окремі назви розділів курсу не узгоджені з назвою дисципліни (наприклад, основи техніки і технології).

На наш погляд, ні зміст, ні структура інженерних дисциплін на сьогодні не враховують їхньої педагогічної спрямованості. Однак майбутній учитель трудового навчання повинен бути спроможним перетворювати отримані у вищому навчальному закладі інженерні знання для передавання їх учням. З огляду на це, вважаємо за необхідне організувати пошук шляхів тісного взаємозв'язку інженерної підготовки з методичною й загальнопедагогічною підготовкою.

Нам імпонує думка про те, що кожен майбутній учитель, незалежно від спеціалізації, повинен відповідати певним загальнопрофесійним вимогам, мати сукупність педагогічних знань, умінь та особистісних якостей, необхідних для успішної професійної діяльності. Ядро професійно-педагогічної підготовки повинні утворювати фундаментальні знання в галузі педагогіки та психології. Ця частина підготовки є інваріантною, обов'язковою для майбутнього вчителя будь-якої спеціальності. Психолого-педагогічні знання дають змогу вчителю прогнозувати можливі результати своїх дій, реакцію учнів на повідомлення, зауваження, оцінювання їхньої діяльності.

Цілісна педагогічна діяльність учителя трудового навчання втілює три основні, тісно взаємопов'язані аспекти: педагогічний, психологічний і технічний (або інженерний). Учитель повинен відповідати всім цим граням професійної діяльності, поєднуючи три професійні ролі: предметника, методиста і психолога. У різноманітних педагогічних ситуаціях може почергово переважати та чи інша роль. Саме в тісному взаємозв'язку інженерної підготовки майбутніх учителів трудового навчання з психолого-педагогічною підготовкою ми вбачаємо сутність інженерної підготовки студентів у педагогічному вищому навчальному закладі.

Реформування системи освіти в руслі інженерної підготовки студентів у педагогічному вищому навчальному закладі прогнозує:

- зміщення акцентів у навчальній діяльності в бік інтелектуалізації знань завдяки зниженню частки репродуктивної діяльності;
- посилення практичної спрямованості змісту освіти.

У процесі вивчення дисциплін інженерного циклу створюються найсприятливіші умови для реалізації принципу взаємозв'язку теорії і практики, остання слугує критерієм істини. По-перше, студенти переконуються в справедливості теоретичних положень, що сприяє усвідомленню й засвоєнню знань. По-друге, перевіряються знання студентів і їхні вміння застосовувати отримані знання для розв'язання практичних завдань. По-третє, формуються навички використання одержаних знань у практичній роботі.

Інженерну підготовку майбутніх учителів трудового навчання оптимізує використання історичного навчального матеріалу. Знання історії дисципліни, що вивчають, допомагає студенту збагнути динаміку в розвитку. Існують такі можливості для використання історичної інформації в ході опанування технічних предметів:

- вивчення історії науки й становлення навчальної дисципліни;
- ознайомлення з життям і діяльністю видатних учених, які зробили вагомий внесок у становлення й розвиток галузі техніки, що вивчають;
- ознайомлення з історією створення технічних об'єктів і розвитку виробничих технологій.

Отже, удосконалення системи вищої педагогічної освіти передбачає підготовку вчителя трудового навчання, наділеного ґрунтовними теоретичними знаннями і практичними навичками, спроможного творчо опановувати професію, оволодівати досягненнями науки, техніки та передового педагогічного досвіду.

Учитель трудового навчання покликаний виконувати в загальноосвітньому навчальному закладі низку специфічних завдань, цілеспрямовано формуючи творчі здібності учнів, що являє собою обов'язкову умову успішного провадження будь-якого різновиду діяльності. У зв'язку з цим постає питання про підготовку такого вчителя, який би не тільки був наділений знаннями з психолого-педагогічних наук та своєї спеціальності, але й глибоко усвідомлював сутність педагогічної творчості, мав якості вчителя-дослідника, новатора, чітко уявляв процес формування технічного мислення, що є результатом засвоєння та застосування інженерних знань, умінь і навичок.

Дослідники завжди надавали посутнього значення інженерній підготовці студентів. За родом своєї діяльності вчитель трудового навчання має не лише передавати свої знання та вміння

школярам (хоч для цього не менш потрібна технічна грамотність), але й забезпечувати матеріально-технічну базу шкільних майстерень необхідним устаткуванням і пристроями.

Скрутне матеріальне становище більшості загальноосвітніх навчальних закладів не дає їм змоги придбати сучасне обладнання та інструменти. Окреме обладнання виготовляють учителі та учні під їхнім керівництвом, тоді в нагоді стає інженерна підготовка педагога.

Нині актуалізовані інженерні знання та вміння, у зв'язку із залученням учнів до суспільно корисної праці та проектною діяльністю. Для реалізації ефективного зв'язку навчання з продуктивною працею та виконання проектів потрібна ґрунтовна конструкторсько-технологічна підготовка вчителя. При цьому вчитель повинен так організувати роботу, щоб вона повністю відповідала цілям і завданням трудового навчання й виховання школярів загальноосвітніх навчальних закладів.

Унаслідок компаративного підходу до діяльності інженера та вчителя трудового навчання, який реалізує завдання трудового навчання й виховання школярів загальноосвітніх навчальних закладів, доведено неприпустимість однакового бачення особливостей викладання дисциплін інженерного циклу. Сформульована теза ґрунтована на кількох позиціях, схарактеризованих нижче.

У процесі підготовки студентів до інженерної діяльності об'єктом вивчення постає техніка та технології, а функційна структура їхньої діяльності полягає в проектуванні, організації й технічному впровадженні інженерних розробок у тій чи в тій сфері техніки або технології. У процесі підготовки фахівців до педагогічної діяльності об'єктом вивчення є навчальний процес, а функційна структура діяльності містить такі елементи, як аналіз, проектування педагогічної діяльності, реалізація дидактичного проекту в педагогічному процесі, його контроль і коректування. Якщо в ході підготовки інженерів методика дидактичного проектування, технологія та організація навчального процесу слугують лише засобами навчальної діяльності, то в професійній освіті педагогів це не тільки засоби, а й «наскрізна» лінія підготовки, яка повинна бути відображена в змісті навчальних дисциплін.

Висновки... Отже, як показало дослідження, інженерна підготовка вчителя трудового навчання у ВНЗ не відповідає вимогам сьогодення й потребує вдосконалення, спрямованого на реалізацію загальноосвітніх завдань освітньої галузі «Технології», а саме: формування технічного світогляду й належного рівня освіти, закріплення на практиці знань про технічну діяльність, що ґрунтовані на законах і закономірностях розвитку природи, суспільства, виробництва й людини; інформування учнів про різні види діяльності й залучення до їх провадження, формування необхідних для цього знань і вмінь, навчання школярів способів поведінки з різноманітними засобами праці; створення умов для професійного самовизначення, обґрунтованого вибору професії з огляду на власні здібності, уподобання та інтереси; формування в учнів культури праці, навичок раціонального ведення домашнього господарства, культури побуту, відповідальності за результати власної діяльності; виховання активної життєвої позиції, професійної адаптивності, готовності до безперервної професійної освіти, конкурентності на ринку праці.

Список використаних джерел і літератури:

1. Державний стандарт базової і повної середньої освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/go/1392-2011-p.
2. Батьшев С. Я. Прогностическая ориентация профессионального образования / С. Я. Батьшев // Педагогика. – 1998. – № 6. – С. 15–20.
3. Курок В. П. Цілісна система загально-технічної підготовки вчителя трудового та професійного навчання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Віра Панасівна Курок. – К., 1993. – 205 с.

References:

1. *Derzhavnyi standart bazovoi i povnoi serednoi osvity* [electronic resource], mode of access : zakon.rada.gov.ua/go/1392-2011-p.
2. Baty'shev S. Ya. Prognosticheskaya oriyentaciya professionalnogo obrazovaniya, *Pedagogika*, 1998, № 6, pp. 15–20.
3. Kurok V. P. *Tsilisna systema zahalno-tekhnichnoi pidhotovky vchytelia trudovoho ta profesiinoho navchannia*, Kyiv, 1993, 205 p.

Summary Vira Kurok

Future Labor Training Teachers Engineering Training at a Higher Educational Establishment: Realities and Prospects

The need to improve the future Labor training teachers' engineering training caused by forming the ability to adapt to changes in the field of technics and production technology, to creatively performing professional tasks.

It is stressed that engineering training gives future specialist the opportunity to be aware of general questions of technical mechanisms structure and their usage as well as the opportunity to know the history and perspectives of technics development.

It is stated that there is still a tendency to teach engineering disciplines like the higher education establishments of technical profile do, though the goal and tasks of their teaching is radically different from those that future engineers have to implement. The need of teachers' engineering training connection with general and methodical ones is emphasized in the article as future specialists should be able to transmit engineering knowledge received at the university to their future pupils. The Labor training teacher's pedagogical activity embodies the three major, closely interrelated aspects: pedagogical, psychological and technical (or engineering). Using the historical teaching material is defined as the way of engineering training optimizing and the opportunity to master it while teaching technical disciplines are suggested.

The problem of teacher's training who has not only knowledge of psychological and pedagogical sciences and the specialties but who is also deeply aware of the nature of pedagogical creativity, has qualities of the researcher, clearly realizes the peculiarities of forming technical thinking as a result of assimilation and application of engineering knowledge and skills is also characterized.

It is noted that the Labor training teacher should not only transmit his/her knowledge and skills to pupils (though for this purpose the technical literacy is also required) but also provide the material and technical base of school workshops by necessary equipment and devices. Today engineering knowledge and skills are actual because of involving pupils to social work and project activities.

Improving the future Labor training teachers engineering training at the university should be directed at implementing the general objectives of the educational sector «Technology».

Key words: *Labor training teacher, engineering training, engineering, technology, production.*

Дата надходження статті: «24» березня 2015 р.

Стаття прийнята до друку: «23» квітня 2015 р.

УДК 37.01;37.09(045)

ВІОЛЕТТА ЛАППО,

*кандидат педагогічних наук, доцент
(м. Коломия)*

Проблеми і перспективи вдосконалення процесу виховання духовних цінностей студентів в умовах ВНЗ негуманітарного профілю

Стаття присвячена проблемам виховання духовних цінностей студентів, які здобувають професію негуманітарного профілю. На підставі теоретичного, структурного аналізу визначено поняття «виховання духовних цінностей особистості студента» як ціннісне явище, що має фундаментально-філософське підґрунтя, особливі функціональні ознаки (нормативність, результативність, динамічність, комплексність, системність) та через різні форми, методи і засоби здійснює виховний вплив на емоції, світогляд, спосіб і якість життя, цінності, готовність до самовдосконалення як окремої особистості, так і усього суспільства. З'ясовано, що мета виховання духовних цінностей студентів полягає у підготовці фахівця, здатного етично мислити, здійснювати моральний вибір, приймати моральні рішення, готового до активної роботи над духовним самовдосконаленням. Встановлено, що завданнями виховання духовних цінностей студентів за будь-якої спеціальності та напряму професійної підготовки є: підвищення культури етичного мислення, забезпечення позитивної мотивації до самовдосконалення; включення у процес взаємодії з оточенням для формування спроможності вияву почуття глибокої сердечної прихильності, здійснення морального вчинку.

У статті обґрунтовується теза про необхідність створення спеціальних виховних програм, спрямованих на вдосконалення процесу формування духовно-ціннісної сфери особистості студента.

Ключові слова: *духовні цінності, професійна підготовка, навчальні курси гуманітарного спрямування, виховна робота ВНЗ, форми організації виховання, методи виховання, духовне самовдосконалення.*

Постановка проблеми у загальному вигляді... Важливим аспектом проблеми виховання духовних цінностей майбутніх фахівців постає організація й управління виховним процесом у вищій школі. Це набуває особливої актуальності не лише з позиції сучасного підвищення інтересу вітчизняних дослідників до проблем управління та менеджменту загалом, але й у зв'язку з тим, що система виховного впливу на студентську молодь спричиняє безліч суперечностей.